

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

КАРІНЦЕВА ОЛЕКСАНДРА ІВАНІВНА

**ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ПРОЦЕСІВ
ЕКОЛОГІЧНО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ**

Спеціальність 08.08.03 - Економіка навколишнього середовища

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Суми - 1997

00752171 (N)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки Сумського державного університету.

Науковий керівник - доктор економічних наук,
професор, Мельник Леонід Григорович

Офіційні опоненти - доктор економічних наук,
Коніщева Наталія Іосифовна;
- кандидат економічних наук,
Теліженко Олександр Михайлович.

Провідна організація - Центр дослідження науково-технічного
потенціалу та історії науки НАН України,
м. Київ.

Захист дисертації відбудеться 11 квітня 1997 р. о 14 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради К 22.01.03 в Сумському державному
університеті за адресою:

244007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного
університету

Автореферат розісланий "10" березня 1997 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

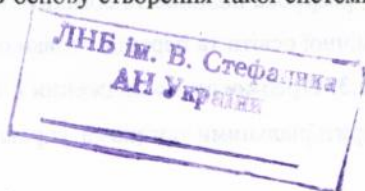
Кислий В.М.

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність теми дослідження.

В останні роки в розвинених країнах значна увага приділяється розробці концепції екологічно сталого розвитку (ЕСР), в основу якої закладається баланс економічної доцільності та екологічної обумовленості розвитку техніки та технології. Головною складовою в цій системі виступає сама людина у її взаємовідносинах з навколишнім природним середовищем. Об'єктивна необхідність формування синтетичного середовища обумовлює нові підходи до розробки технічних, технологічних, містобудівельних рішень. Екологічні фактори, що виступають як об'єктивні обмеження економічного росту, обумовлюють пошук ефективних напрямків використання обмежених ресурсів. В першу чергу, це відноситься до невідновлюваних ресурсів. До головних обмежень належать: екологічна місткість території, потенціал самовідновлення екосистем, медико-біологічні фактори, що визначають життєдіяльність людини, екологічно безпечні технології.

Ця ідея є головною в "Порядку денному на 21 століття", що був прийнятий у Ріо-де-Жанейро в 1992 році, де міститься заклик до створення національних та регіональних стратегій сталого розвитку. В Україні тільки починають займатися цими питаннями. Робота проводиться переважно на національному рівні. Екологічна, демографічна, соціальна ситуація в Україні свідчить, що рішення проблем формування екологічно сприйнятливих умов життя людини не вдається забезпечити за рахунок вирішення суто технічних проблем. Взаємний зв'язок та взаємообумовленість технічних, екологічних та економічних факторів розвитку обумовлює необхідність розробки і впровадження комплексної системи управління і регулювання еколого-економічним розвитком територій. В основу створення такої системи можуть бути покладені принципи ЕСР.

Але, безпосереднє механічне застосування принципів та методологічних підходів до формування моделі ЕСР, які застосовуються в розвинених країнах, в умовах України є не обґрунтованим. Це пов'язано як із специфікою самої системи ЕСР, яка характеризується регіоналізмом, так і з об'єктивними показниками стану економіки і екології України.

Таким чином, актуальність дисертаційної роботи полягає в необхідності глибокого і всебічного аналізу основних положень системи ЕСР, розробки методичних рекомендацій по адаптації данної системи в умовах України. Крім цього, актуальною є проблема розробки економічних методів управління природоохоронною діяльністю на регіональному рівні, які були б органічно пов'язані з загальною системою ЕСР.

1.2. Мета та завдання дослідження.

Метою дисертаційної роботи є розробка методичних основ планування процесів ЕСР території. Відповідно до поставленої мети в роботі вирішуються наступні взаємозв'язані задачі:

- аналіз понятійного апарату та структурного змісту процесів ЕСР;
- дослідження та розробка науково-методичних підходів до формування моделей сталого розвитку;
- розробка принципів формування економічних, соціальних та природно-ресурсних передумов ЕСР;
- обґрунтування основних структурних елементів та формування головних етапів планування ЕСР;
- розробка критеріїв та показників планування ЕСР, які б відповідали сучасним соціально-економічним умовам;
- розробка методичних положень економічного обґрунтування планів формування ЕСР території;
- розробка підходів та комплексу методичних матеріалів, щодо еколого-економічної освіти та перепідготовки спеціалістів для цілей планування ЕСР.

1.3. Предметом дослідження є економічні відносини, що складаються між територіальними органами управління та господарюючими суб'єктами і

перебувають в стані постійного розвитку з метою вироблення економічних основ планування ЕСР територій.

1.4. Об'єктом дослідження є показники соціально-економічного розвитку територій та показники стану природного середовища України і Сумської області.

1.5. Теоретичною та методичною базою дисертаційного дослідження стали фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних вчених в галузі економіки охорони навколишнього природного середовища та природокористування: О.Ф.Балацького, К.Г.Гофмана, Н.Ф.Реймера, Л.Г.Мельника, І.М.Потравного, М.І.Долішного, Н.І.Коніщевої, а також праці авторів в галузі екологізації економіки та сталого розвитку: Г.Дейлі, Р.Констанзи, Е.Барбі, Д.Пірса та інших. Під час досліджень були використані матеріали Конференції ООН "Навколишнє середовище та розвиток", яка відбулася в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, законодавчі та нормативні акти Верховної Ради та Кабінету Міністрів України з питань охорони довкілля та розвитку економіки.

1.6. Наукова новизна дослідження полягає в наступному:

- запропоновано оригінальне визначення категорії ЕСР, яка поєднує економічні, соціальні та природно-ресурсні складові і відповідає об'єктивним умовам суспільного розвитку в Україні;

- виконано соціально-економічне обґрунтування основних структурних елементів планів ЕСР та сформована етапність їх підготовки;

- розроблена критеріальна основа та запропоновані підходи до формування системи еколого-економічних показників для цілей планування ЕСР території;

- запропоновані підходи до удосконалення механізму комплексного застосування економічних інструментів для реалізації планів ЕСР для умов України;

- вперше підготовлений комплект методичних матеріалів по економічній освіті та перепідготовці спеціалістів з метою планування та управління ЕСР територіальних утворень.

1.7. Практичне значення роботи полягає в тому, що запропоновані в дисертації методичні положення по адаптації системи ЕСР в умовах України дозволяють удосконалити механізм управління комплексним розвитком території на основі динамічного врахування факторів економічної доцільності та екологічної обумовленості господарських рішень. Запропоновані рекомендації забезпечують системність планування та управління економічного та соціального розвитку території в тісному зв'язку з соціальними та природно-ресурсними факторами. Обґрунтовані в роботі основні етапи, система еколого-економічних показників, структурні елементи планів ЕСР дозволять здійснювати практичні роботи по формуванню планів ЕСР з врахуванням специфіки соціально-економічного та природно-ресурсного становища території. Значна увага в дисертаційній роботі приділяється практичним аспектам реалізації планів ЕСР. Керівниками та спеціалістами органів місцевого управління можуть бути використані запропоновані економічні інструменти мотивації досягнення цілей планування, а також комплект методичних матеріалів освітнього характеру для здобуття необхідних навиків у виконавців програм.

1.8. Апробація та впровадження результатів дослідження.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідались на: Міжнародній науково-практичній конференції "Управление природопользованием в регионе" (Суми, 1994р.), Міжнародному науково-методичному симпозиумі "Безперервна екологічна освіта і виховання населення міст" (Запоріжжя, 1994р.), Міжнародній конференції "Екологія, общество, экономика" (Париж, Франція, 1996р.), Міжнародному симпозиумі "Технологическое влияние цивилизации на окружающую среду" (Карлсруе, Німеччина, 1996р.), підсумковому семінарі реалізації пілотного проекту

(програма TACIS) "Заочний курс екологічного менеджмента для работников городских самоуправлений России и Украины" (Київ, 1996р.).

Наукові результати, теоретичні положення та висновки дослідження були використані при виконанні науков-дослідних робіт над темами:

"Розробка господарського механізму охорони та відтворення якості природних вод, атмосферного повітря, земельних ресурсів України", 94-96 д/б, п 02.03.01 / 001К - 95.

"Еколого-економічне обґрунтування використання мінеральних добрив та інших хімічних речовин в сільському господарстві" 94-96 д/б, п 6.3/295.

"Економічний механізм екологічного захисту зовнішньо-економічної діяльності України" 94-96 д/б, п 0194V009735.

Матеріали роботи були використані в навчальному пілотному проєкті (програма TACIS) "Заочний курс екологічного менеджменту для робітників міських самоврядувань Росії та України" 95-96.

За результатами проведених досліджень опубліковано 6 робіт загальним обсягом 2,1 д.а.

1.9. Структура та зміст роботи.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел, додатків.

У вступі мотивована актуальність дисертаційної роботи, сформульована мета та завдання дослідження, охарактеризовані наукова новизна та значимість одержаних результатів для практичної діяльності.

В першому розділі "Дослідження методологічної і методичної бази та економічних передумов формування екологічно сталого розвитку території" досліджується понятійний апарат ЕСР, розглянуті економічні, соціальні та природно-ресурсні передумови його формування. Підкреслюється значимість перенесення відповідальності та важелів управління навколишнім середовищем від центральних органів влади на регіональний рівень.

У другому розділі "Організаційно-економічні принципи планування процесів екологічно сталого розвитку території" розроблені принципи ЕСР,

виконано методичне обґрунтування етапів формування плану заходів по досягненню сталого розвитку території, запропонована система еколого-економічних показників. Розроблені методичні підходи до формування навиків використання економічних інструментів управління сталим розвитком керівниками та спеціалістами органів місцевого управління.

У третьому розділі "Економічний та організаційний механізм реалізації планів формування екологічно сталого розвитку на місцевому рівні" проаналізований та систематизований комплекс економічних інструментів реалізації планів формування ЕСР, розроблений комплект методичних матеріалів еколого-економічної освіти та перепідготовки керівників і спеціалістів регіонального рівня в галузі управління ЕСР.

У висновках узагальнено та стисло подано основні результати проведених досліджень, подано рекомендації по їх використанню, окреслено напрямки подальшого розвитку досліджень.

В додатках міститься вихідна інформація та результати проведених досліджень.

1.10. Декларація конкретного особистого внеску дисертанта у розробку наукових результатів, що виносяться на захист:

- визначення ЕСР, яке поєднує економічні, соціальні та природно-ресурсні фактори;
- принципи формування передумов ЕСР на території;
- методичні положення до формування зміста та основних етапів планування ЕСР;
- система соціально-економічних показників для обґрунтування планів ЕСР території;
- система економічних інструментів для реалізації планів формування ЕСР;
- комплекс методичних матеріалів (дефініцій, практичних прикладів, тестових завдань та запитань для контрольного опитування) для навчання та

перепідготовки спеціалістів, що займаються плануванням та управлінням ЕСР.

2. ЗМІСТ І ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ.

2.1. На базі проведеного аналізу, щодо визначення сталого розвитку, слід виділити три підходи: природно-ресурсний, соціо-культурний та економічний.

Природно-ресурсний підхід, пов'язаний з захистом еластичності екосистем через підтримку в них рівноваги. Зміст соціо-культурного підходу полягає в необхідності управління екосистемами, яке базується на нових суспільно-етичних цінностях. Економічний підхід пов'язаний з тим, що розміри прибутків країни можуть бути розширені за рахунок включення природного потенціалу в доповнення до трудових ресурсів та виробничих фондів.

Мають місце різні визначення суті категорії ЕСР, які, в основному, зводяться до максимізації чистих вигод економічного розвитку, що спрямовуються на підтримку якості та раціонального використання природних ресурсів протягом тривалого часу. На нашу думку тут не враховуються соціальні цілі екологічного розвитку.

Під екологічно сталим розвитком, на наш погляд, слід розуміти такий, що забезпечує повний добробут та вільний всебічний розвиток усіх членів суспільства при підтримці природно-ресурсного потенціалу в стані рівноваги та гарантує досягнення вказаних соціально-економічних цілей прийдешнім поколінням.

2.2. Виходячи з того, що одним із головних стратегічних напрямків вдосконалення системи управління в Україні є її регіоналізація, в роботі обґрунтована необхідність планування досягнення цілей ЕСР перш за все на регіональному рівні. На відміну від національного рівня, тільки на рівні регіону можна вирішувати комплекс питань:

- врахування специфіки екосистем;
- визначення індивідуальних природно-ландшафтних, демографічних, соціальних, кліматичних та інших особливостей території;
- здійснення зв'язку з населенням;
- врахування економічних можливостей територіально-промислових комплексів.

2.3. В роботі сформульовані три групи принципів планування ЕСР на рівні території з врахуванням соціально-економічних та екологічних чинників розвитку народного господарства України:

1) біофізичні, які визначають вичерпуваність природно-ресурсного потенціалу території, а також неможливість порушення межі самопідтримання екосистем, необхідність підтримки їх екологічної рівноваги (всього 3 принципи);

2) соціо-культурні, що визначають поступову та цілеспрямовану політику на поліпшення якості життя (всього 2 принципи);

3) економічні (всього 10 принципів), головними з яких, на нашу думку, можна назвати:

- принцип інтеграції економічних та екологічних цілей виробництва та споживання;

- принцип сталого використання природних ресурсів;

- принцип економічної мотивації екологічної діяльності;

- гармонічна структуризація принципів економічної відповідальності за результат екологічної діяльності: забруднювач сплачує, споживач сплачує, суспільство сплачує;

- принцип екологічного самообмеження території;

- принцип врахування економічних та екологічних інтересів майбутніх поколінь;

- принцип участі населення в плануванні екологічної діяльності.

2.4. На базі аналізу зарубіжних та вітчизняних літературних джерел встановлено, що економічні передумови формування ЕСР території можуть бути досягнені тільки принаймі за трьох умов:

1). Необхідна цілеспрямована система планування, мотивації та економічного обґрунтування заходів по реалізації програм досягнення цілей ЕСР, яка базується на системах фінансування, стратегічного планування та поточного управління планами ЕСР території.

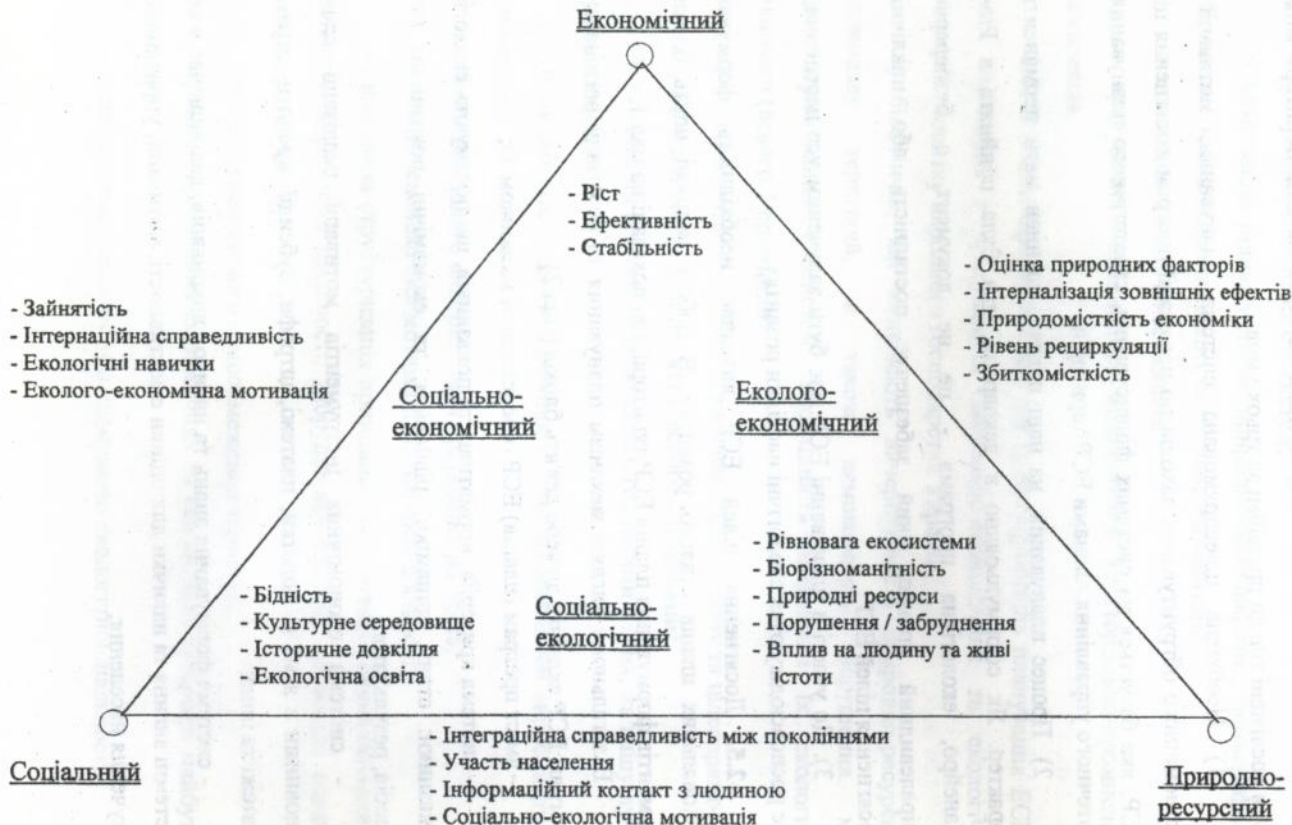
2). Процес планування, на наш погляд, повинен мати перманентний характер. Як сформульовано в декларації, яка була прийнята в Ріо-де-Жанейро, екологічна програма - це не документ, а безперервний спіралевидний процес, який забезпечує поетапність або циклічність досягнення цілей ЕСР.

3). До участі в плануванні ЕСР має бути залученим усе населення, на яке розповсюджуються екологічні наслідки розвитку.

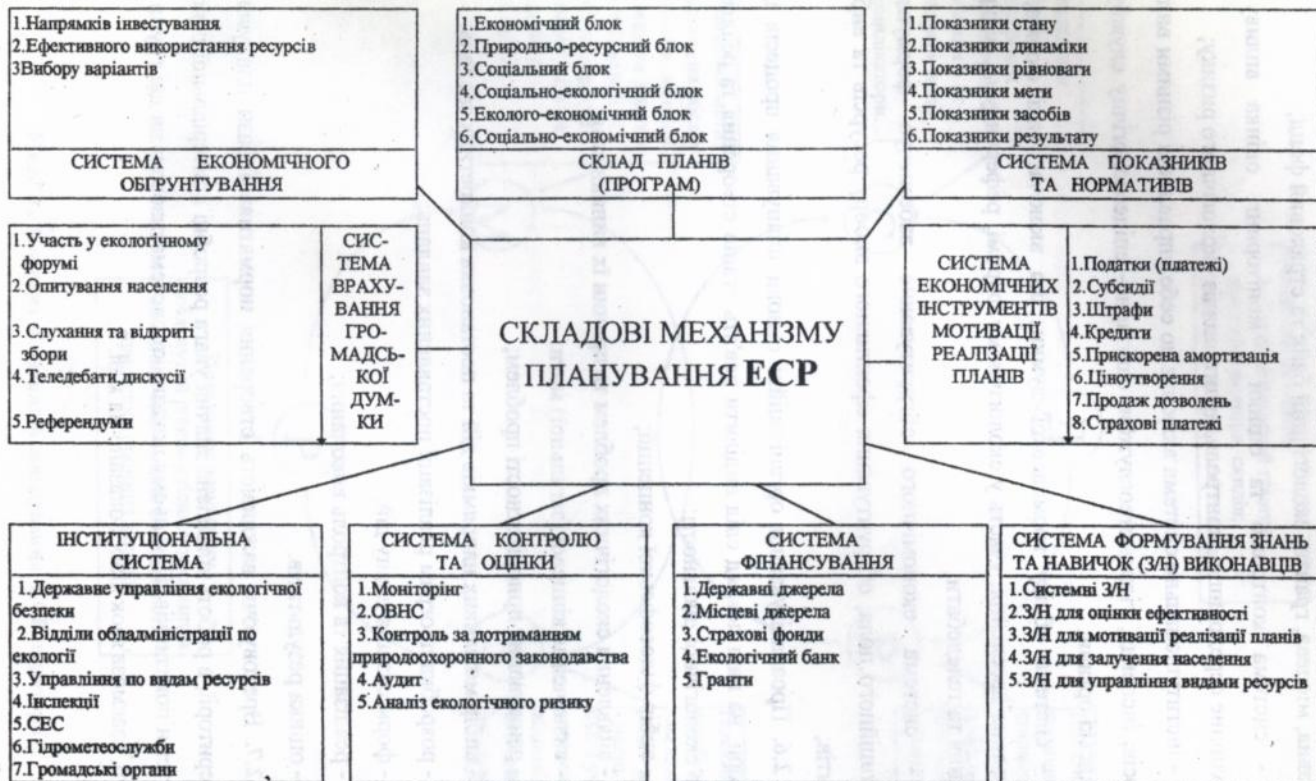
2.5. Досягнення цілей ЕСР визначає необхідність формування регіональних планів сталого розвитку. В роботі виділені шість блоків - елементів формування планів ЕСР території, що показані на мал.1.

В загальному вигляді механізм планування та реалізації регіональних програм ЕСР включає до себе дев'ять блоків (мал.2)

- зміст програм (планів) ЕСР (представлені малюнком 1);
- система критеріїв, нормативів та показників, що поєднують екологічні показники: стану, динаміки, рівноваги; та економічні показники: мети, засобів, результатів;
- система економічних інструментів мотивації реалізації планів, основними з яких є: податки, платежі, штрафи, субсидії, кредити, страхові платежі та інше;
- система формування знань та навичок виконавців, яка включає в себе системні знання та навички для оцінки ефективності, мотивації, управління та залучення населення;

Мал. 1. Підходи до визначення сталого розвитку.

Мал. 2. Складові механізми планування та реалізації програм ЕСР територій.

- система фінансування, в якій визначені головні форми фінансування: державна, місцева, гранти, екологічний банк та страховий фонд;

- система контролю та оцінки - моніторинг, оцінка впливу на навколишнє середовище, контроль, аудит, аналіз екологічного ризику;

- інституціональна система включає до себе управління різними видами ресурсів, інспекції, гідрометеослужби, санітарно- епідеміологічну службу та громадські органи;

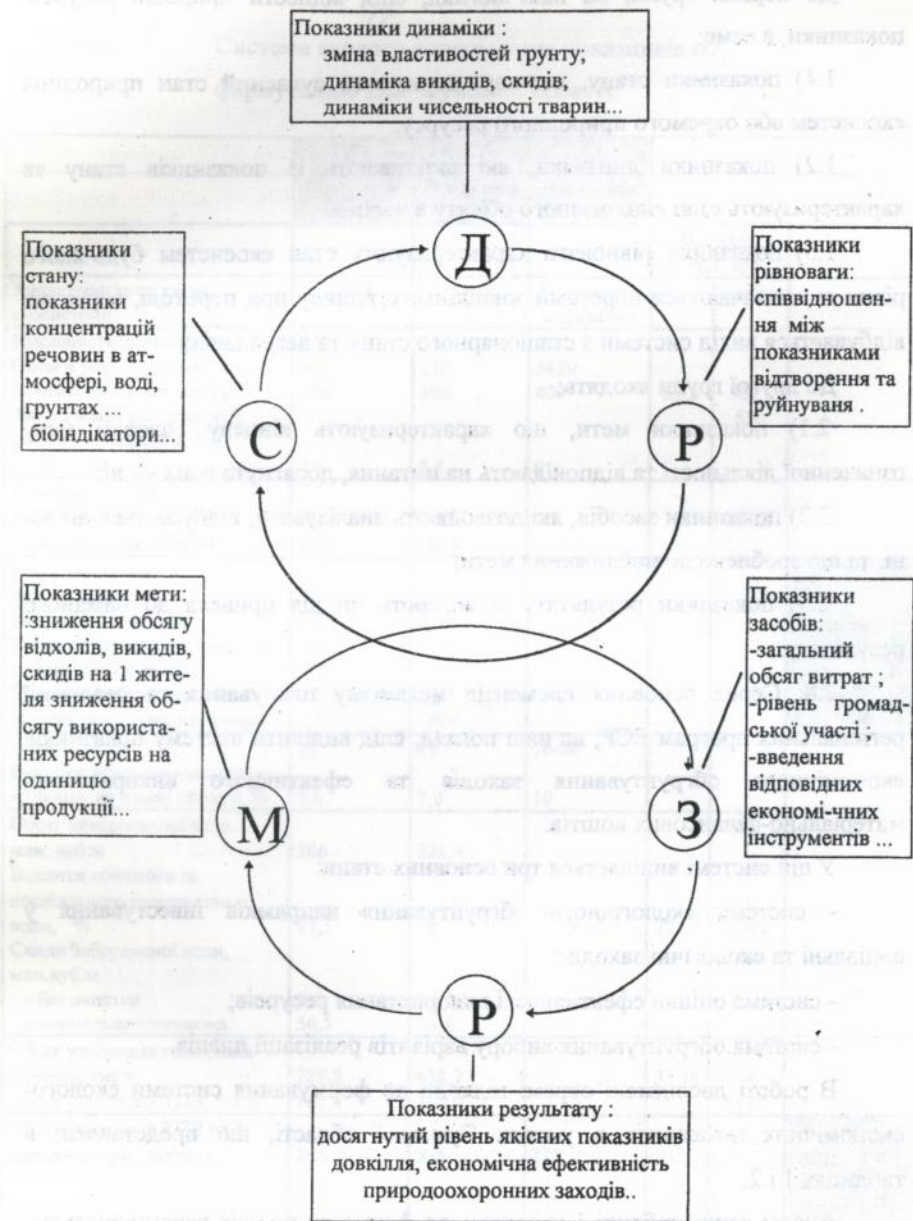
- система обліку громадської думки, що включає такі форми, як опитування населення, участь у екологічному форумі, референдуми, відкриті слухання та теледебати;

- система економічного обґрунтування забезпечує формування інвестиційного поля, обґрунтування ефективного вибору ресурсів та вибору варіантів;

2.6. Проаналізувавши організаційні основи планування процесів ЕСР території, на наш погляд слід виділити дев'ять етапів створення та реалізації планів екологічної діяльності:

- вибір філософської концепції;
- виявлення екологічних проблем та причин їх виникнення;
- визначення кінцевої (загальної) мети;
- ранжування пріоритетності проблем;
- вибір можливих напрямків дій та постановка конкретних завдань;
- розробка програм реалізації поставлених завдань;
- формалізація плану дій;
- реалізація та контроль виконання;
- оцінка результатів.

2.7. Враховуючи важливість створення нормативної бази планування ЕСР території, в роботі приділена значна увага розробці критеріальної основи та системи показників. При цьому показники систематизовані на дві групи і 6 підгруп, взаємозв'язок яких показано на мал. 3.

Мал. 3. Система показників планування ЕСП території.

До першої групи, на наш погляд, слід віднести природно-ресурсні показники, а саме:

1.1) показники стану, що характеризують сучасний стан природних екосистем або окремого природного ресурсу;

1.2) показники динаміки, які впливають із показників стану та характеризують стан екологічного об'єкту в часі;

1.3) показники рівноваги характеризують стан екосистем будь-якого рівня та визначаються порогами зовнішнього впливу при переході, через які відбувається вихід системи з стаціонарного стану та деградація;

До другої групи входять:

2.1) показники мети, що характеризують кінцеву головну мету означеної діяльності та відповідають на питання, досягнута вона чи ні;

2.2) показники засобів, які дозволяють аналізувати, відбувається дія чи ні, та що зроблено до наближення мети;

2.3) показники результату визначають чи дія привела до бажаного результату.

2.8. Серед основних елементів механізму планування та реалізації регіональних програм ЕСР, на наш погляд, слід виділити систему показників економічного обґрунтування заходів та ефективного використання матеріально-фінансових коштів.

У цій системі виділяється три основних етапи:

- система екологічного обґрунтування напрямків інвестування у соціальні та екологічні заходи ;

- система оцінки ефективності використання ресурсів;

- система обґрунтування вибору варіантів реалізації планів.

В роботі досліджені окремі підходи до формування системи еколого-економічних показників в умовах Сумської області, що представлені в таблицях 1 і 2.

Аналіз даних таблиці 1 свідчить, що фактично по всіх характеристиках екосистеми показники стану не відповідають показникам мети. При цьому,

Таблиця 1. Система еколого-економічних показників по формуванню ЕСП Сумської області.

	С	С	М				
	Показники стану	Показники стану	Показники мети				
				Витрати, млрд. крб.			
Характеристики стану екосистеми	1991	1995	Нормативи показника	факт.	необх.		
Разораність території, %	56,3	55,6	40				
Обсяги рекультивації, га	502	110	3429				
Противерозійні заходи, га	156	109	400	52,5	367 - 630		
Забруднення с/г продукції нітратами, перевищ. ГДК, разів	2,6	5,6	0				
Лісовідновлення та лісорозведення, га	2361	2480		8	49-81		
Використання лісів, га	1098	1057					
Відношення між лісорозведенням та використанням лісів	2,15	2,35				Показники рівноваги	Р
Відношення рекультивованих та порушених земель	$\frac{502}{3574}$	$\frac{110}{3429}$					
Відношення противерозійних заходів та еродованих земель	$\frac{156}{360} = 0,43$	$\frac{109}{400} = 0,27$					
Лісність, %	12	10	16-20				
Відсоток природно-заповідного фонду до площі області, %	1,6	7,0	10				
Обсяг використаної води, млн. куб.м	266	224,4					
Відсоток обігового та послідовного використання води, %	87,5	88,3	> 80	228,5	1142 - 2090		
Скиди забрудненої води, млн. куб.м							
- без очистки	0,6	0,8					
- нормально-очищених	56,5	54,4					
Обсяг утворення токсичних відходів, тис.т	789,8	458,7		32,16	964 - 1610		
Обсяг утворення ТПВ, тис.м ³	865,9	564,9					
Обсяг утворення ТПВ на 1 жителя м.Сум, кг/чол.	265	335	225			Показники мети, результату	М Р
	Показники динаміки	Д		Показники засобів	З		

Таблиця 2 Порівняльний аналіз еколого-економічних показників
України та Сумської області .

Показники	Сумська область		Україна	
	1992	1995	1992	1995
1.Економічні збитки від забруднення , тис.дол.* :				
1.1.Атмосферного повітря :				
а) стаціонарними джерелами	1570	1272	263146	212052
б) автотранспортом	2730	2194	187659	152198
1.2.Відкритих водоймищ	4278	3472	253904	205155
1.3.Відходами	131	119	776	627
2.Комплексні економічні збитки, тис.дол.	8710	7058	705485	570032
3.Питома вага показників економічних збитків :				
- на 1 км ² території , дол./км ²	6,1	5,1	14,4	11,1
- на одиницю населення , дол./чол.	365,9	296,5	1168,6	944,3
4.ВВП , млн.дол.	236	168	7988000	5584000
5.Збиткомісткість ВВП, %	3,6	4,2	8,7	10,2

*) Показники в таблиці наведені в дол.США

фактичні витрати, що спрямовуються на досягнення показників мети на багато менші від необхідних. Це свідчить, перш за все, про необхідність пошуку нових підходів до фінансування природоохоронних заходів. На нашу думку, система ЕСР дозволяє більш комплексно підійти до вирішення цієї проблеми.

Аналізуючи дані, наведені в таблиці 2, можна зробити ряд важливих висновків.

Перше. Незважаючи на те, що комплексні економічні збитки як по Сумській області, так і по Україні знижуються, збиткомісткість ВВП зростає. Це обумовлено тим, що темпи падіння ВВП опереджають темпи зниження показників економічних збитків.

Друге. Цілком ймовірно, що таке становище обумовлене наявністю віддалених в часі наслідків дії забруднення на навколишнє середовище.

Третє. Рівновага екологічної системи послідовно зміщується в бік більшого навантаження на навколишнє середовище, що ще раз свідчить про необхідність виродження принципово нових підходів до управління еколого-економічним розвитком і, насамперед, на основі концепції ЕСР.

Четверте. В порівнянні із показниками збиткомісткості ВВП розвинених країн Європи (3-5 %) стан екосистеми Сумської області відповідає середньоєвропейським даним. В той же час екосистема України в цілому несе приблизно вдвічі більше навантаження в порівнянні з країнами Європи.

2.9. На конкретних прикладах розвинених країн (США, Німеччина) та країн з перехідною економікою (Росія, Україна, Польща) обґрунтована роль та напрямки застосування окремих видів економічних інструментів мотивації реалізації регіональних програм ЕСР, основними серед яких слід вважати: оподаткування, систему страхування, штрафи та субсидії, дотації, позики, прискорена амортизація.

Мета оподаткування зводиться до стимулювання зменшення використання невідновлюваних природних ресурсів, або таких, які в

результаті їх використання у виробництві призводять до значного забруднення довкілля і, як наслідок, до значних економічних збитків. Страхування забезпечує можливість фінансового покриття ризику для навколишнього середовища. Субсидії, дотації, позики, прискорена амортизація відносяться до економічних інструментів, служать для заохочування поведінки, бажаної з точки зору збереження стану довкілля.

2.10. Успіх програм ЕСР території в значній мірі залежить від знань та вмінь їх виконавців. Тому у дослідженні запропонована система формування знань та навичок виконавців програм досягнення ЕСР. Ця система повинна складатися з наступних елементів:

- 1) формування комплексу системних знань та навичок для здійснення цілісного процесу планування ЕСР;
- 2) формування знань та навичок для оцінки ефективності досягнення цілей, які закладені в плани ЕСР;
- 3) формування знань та навичок, необхідних для мотивації діяльності по реалізації планів ЕСР;
- 4) формування знань та навичок, необхідних для залучення населення до процесу управління ЕСР;
- 5) формування знань та навичок, необхідних для управління окремими видами природно-ресурсного потенціалу регіону.

Із застосуванням результатів дисертаційної роботи та в відповідності з переліком елементів системи формування знань та навичок виконавців програм досягнення ЕСР були розроблені та запроваджені в практику комплект тестових завдань, контрольних опитувань та дефініцій.

3. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

3.1. Система планування ЕСР території повинна складатися з шести основних блоків, які описують природно-ресурсний, економічний,

соціальний, соціально-економічний, еколого-економічний та соціально-екологічний потенціали.

3.2. Невід'ємною частиною планування еколого-економічного розвитку повинно стати опрацювання таких основних елементів планів ЕСР:

- зміст програм (планів) ЕСР;
- система критеріїв, нормативів та показників;
- система економічного обґрунтування;
- система економічних інструментів мотивації реалізації програм;
- інституціональна система;
- система врахування суспільної думки;
- система контролю і оцінки;
- система формування знання і навичок виконавців;
- система фінансування.

3.3. обов'язковою умовою планів еколого-економічного формування розвитку є участь в них широких груп населення через спеціально розроблену систему анкетування і опитування суспільної думки.

3.4. Обґрунтування окремих заходів планів ЕСР повинно базуватися на системі показників еколого-економічної ефективності.

3.5. Планування ЕСР повинно представляти собою процес постійного відновлення основних структурних елементів плану, але не бути сталим документом.

3.6. Реалізація планів ЕСР повинна ґрунтуватися на комплексі мотиваційних економічних інструментів (до головних потрібно віднести податки, платежі, збори, субсидії та інші).

3.7. Необхідна спеціальна система навчання і перепідготовки спеціалістів для планування і управління ЕСР.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ.

За темою дисертації опубліковані такі праці:

1. Иванов Б.Г., Мельник Л.Г., Каринцева А.И. Думать глобально - действовать локально: глобальные аспекты экономического развития регионов // Управление природопользованием в регионе: Мат-лы международной науч.-практ. конф., Сумы, 13 - 15 мая 1994. Сумы: СумГУ, 1994. - С. 53 - 54. (Особисто автора 0,1 д.а.)
2. Мельник Л.Г., Мишенина Н.В., Каринцева А.И. Международные аспекты экологического образования в вузах // Непрерывное экологическое образование и воспитание населения городов: Мат-лы международного науч.-метод. симпоз., Запорожье, 14 - 16 сентября 1994. - Запорожье: ЗИИ, 1994.- С. 90 - 91. (Особисто автора 0,1 д.а.)
3. Melnik L.G., Karintseva A.I., Yevdokimov A.V. Economic Instruments and Political Institutions for Sustainability in Ukraine // Ecology & Society & Economy Paris, France, 1996. - P.203 - 205. (Особисто автора 0,1 д.а.)
4. Melnik L.G., Boronos V.N., Karintseva A.I., Strategies for Ecologically Sustainable Industrial Development // Technological Civilization Impact on the Environment. Situation in the post-Soviet area, Karlsruhe, Deutschland, 1996. - P. 158 - 159. (Особисто автора 0,05 д.а.)
5. Мельник Л.Г., Боронос В.Н., Каринцева А.И. и др. Современная экологическая ситуация в Украине // Заочный курс экологического менеджмента для работников городских самоуправлений России и Украины: в 3-х томах. - Сумы, Фрайбург: Манускрипт, 1996. - т.1. - С. 36 -41. (Особисто автора 0,2 д.а.)
6. Мельник Л.Г., Боронос В.Н., Каринцева А.И. и др. Украина: экологические инструменты // Заочный курс экологического менеджмента для работников городских самоуправлений России и Украины: в 3-х томах. - Сумы, Фрайбург: Манускрипт, 1996. - т.3. - С. 296 - 308. (Особисто автора 0,4 д.а.)

АННОТАЦИЯ

Каринцева А.И. "Экономические основы планирования экологически устойчивого развития территории." Диссертация является авторской рукописью на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.08.03 - "Экономика окружающей среды." Сумский Государственный Университет, Сумы 1997.

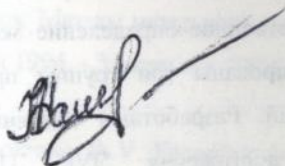
Защищается рукопись, содержащая исследование экономических проблем процессов планирования экологически устойчивого развития на уровне территорий. В диссертации проанализированы различные подходы и дано собственное определение экологически устойчивому развитию (ЭУР). Сформулированы три группы принципов планирования ЭУР на уровне территорий. Разработаны основные структурные элементы региональных планов достижения ЭУР. Проанализированы особенности этапов планирования и реализации региональных программ. Подготовлен комплекс методических материалов для эколого-экономического обучения и переподготовки специалистов для планирования и управления ЭУР на местном уровне.

SUMMARY

Karintseva A.I. "Economic planning bases of sustainable development of territories". Dissertation is the manuscript for competition of master's degree of economic sciences in speciality 08.08.03 - "Economics of Environment", Sumy State University, Sumy, 1997.

Different way are analyzed in the work and own definition of sustainable development (SD) is given. Three groups of principles of SD planning on the level of territories are formulated. The main structural elements of regionplans of achievements of SD are elaborated. Feature of level of planning and realization of region programmes are analyzed. Complex of methodist materials for ecological and economic studing and giving additional training specialists for planning and management SD on local level is prepared.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: екологічно сталий розвиток, економіка, навколишнє середовище, самодіюча екосистема, рішуча економічне обґрунтування, екологічна мотивація, участь населення.

Підп. до друку 10.03.97

Формат 60x84 1/16 Обл.-вид. арк. 1,0

Тираж 100 прим.

Замовлення № 53

Друкарня ВО "Електрон". 244007 Суми, вул. Р.-Корсакова, 2